

Londonas

1850 METŲ LAPKRITIS

Paveikslas

Kai gatvėse įsivyrauja gūdžiausia tamsa ir tylą, mergina įsitaiso prie nedidelio stalo lėlininkės rūsyje. Priešais ją sėdi ir tuščiai spokso beplaukė porcelianinė galva. Ant austrės kiaukuto mergina išspaudžia raudonų ir baltų akvarelinių dažų, lyžteli teptuko galą ir priešais akis pasistato didinamąjį stiklą. Žvakė sušnypščia. Mergina prisimerkusi žvelgia į tuščią popieriaus lapą.

Atskiedusi dažus vandeniu imasi maišyti kūno spalvą. Mosteli pirmą potėpį – smarkų kaip antausį. Storas, šalto spaudimo popierius nesiglamžo.

Žvakės šviesoje šešėliai išauga, o jos plaukų krašteliai susilieja su tamsa. Piešia toliau, vienu potėpiu nubrėžia savo smakrą, baltais dažais skruostikaulius, paliestus žvakės šviesos. Sąžiningai perkelia ant lapo savo trūkumus: plačiai įsodintas akis, iškrypusį raktikaulį. Jos sesuo ir ponia miega viršuje ir merginai rodosi, kad net šiurenantis teptukas triukšmauja kaip koks įsibrovėlis ir jas pažadins.

Susiraukia. Veidą nutapė per mažą. Norėjo, kad užimtų visą lapą, o dabar galva plūduriuoja baltoje erdvėje. Popierius, kurį nusipirko susitaupiusi savaitės uždarbį, sugadintas. Reikėjo prieš tapant nusipiešti eskizą, taip neskubėti.

Kelias akimirkas sėdi žvelgdama į žvakės šviesą ir savo piešinių. Širdis spurda. Lėlė ją stebi. Metas grįžti į patalą, kol niekas nepričiuopo.

Bet neatitraukdama akių nuo veidrodžio pasilenkia ir prisi-
traukia žvakę. Ši – vaškinė, ne lajinė, nugvelbta iš šeimininkės
slaptų atsargų. Mergina pamirko pirštą į vašką ir ant jo susifor-
muoja antpirštis. Tada pakelia ranką virš liepsnos, norėdama pa-
žiūrėti, kiek ištvers karštį. Išgirsta, kaip degdami spragsi švelnūs
piršto plaukeliai.

Pirma dalis

Juk šioj širdy esti kas nors nedūlaus, o gyvenimas
juk daugiau nei tik sapnas.

MARY WOLLSTONECRAFT,
*iš laišku, rašytų trumpo vizito Švedijoje,
Norvegijoje ir Danijoje metu (1796)*

Gražus dalykas – tai amžinas džiaugsmas:
Jo žavesys tik auga; ir niekad os
Nevirsta į niekį, bet vis išliks
Mums it rami pavėnė ir miegas,
Pilnas saldžių sapnų, sveikatos ir alsavimo tylaus.

JOHN KEATS, *Endymion* (1818)

*Silo Rydo naujų ir senovinių
keistenybių krautuvė*

Silas sėdi prie stalo delne laikydamas purpelio iškamšą. Rūsy tylu ir ramu kaip kape, girdėti tik lėti jo paties atodūsiai, nuo kurių virpa paukščio plunksnos.

Dirba suspaudęs lūpas ir lempos šviesoje neatrodo nepatrauklus. Trisdešimt aštuonerių vis dar nė kiek nenuplikęs, plaukai nepradėję žilti. Apsidairo aplinkui: palei sienas išrikiuotos eilės stiklainių, kuriuose plūduriuoja įvairiausi eksponatai. Išbrinkę ėriukai, gyvatės, driežai ir kačiukai, prisispaudę prie savo mažų kalėjimų stiklo.

– Tik nepaspruk man, išdykėli, – sumurma Silas, replėmis suverždamas vielą aplink paukščio kojeles.

Jam patinka kalbėtis su savo gyvūnais, kurti istorijas, kaip jie atsidūrė jo dirbtuvėse. Šiam karveliui buvo prigalvojęs daugybę scenarijų – kad paukštukas plaukė kanalu, įsmukęs į baržą, kad susisuko lizdą *Odisėjos* burėse, – bet galiausiai apsistojo ties vienu ir nuo to laiko vis priekaištauja paukščiui, kad šis neva puldinėjęs gatvės prekeivius. Silas paleidžia paukštį ir tas lieka pastiręs tupėti ant medinio postamento.

– Štai! – sušunka vyras, atsilošia ir nusibraukia nuo akių plaukus. – Bus tau pamoka, kam išmušei tai mergaitei iš rankų daržoves.

Silas patenkintas šiuo užsakymu, ypač turint omeny, kad į pabaigą teko pasiskubinti, idant spėtų iki ryto. Buvo tikras, kad menininkui paukštis patiks: kaip užsakovo reikalauta, jis buvo sustingęs tarytum vidury skrydžio, sparnai iškelti kaip tobula „V“. Nегana to, Silui pasisekė, mat nemokamai gavo dar vieną karvelio širdį į savo pageltusį stiklainį. Maži rudi gumuliukai plūduriuoja konservavimo skystyje ir laukia, kol juos nupirks koks šarlatanar ar vaistininkas.

Silas susitvarko dirbtuvę, nuvalo ir surikiuoja įrankius. Jau lipa kopėčiomis viršun, pasikišęs po pažastimi karvelį, ruošiasi petimi pakelti rūsio duris, tik staiga apačioje kimiai sugergždžia skambutis.

Albis, viliasi jis, mat dar labai anksti, ir palikęs paukštį ant spintelės nuskuba per krautuvėlę, galvodamas, ką vaikas bus atnešęs. Pastaruoju metu berniuko laimikis darėsi vis menkesnis – lervomis apėjusios žiurkės, seni katinai suknežintomis kaukolėmis, sykį net perpus pervaziuotas balandis styrančia kojele. („Kad jūs žinotumėt, pone, kaip sunku varžytis su tais valkatomis skudurininkais...“) Jei nori, kad jo kolekcija būtų ilgaamžė, Silas privalo įtraukti kokį nors nepaprastą eksponatą. Prisimena netoliese Strande veikiančią kepyklėlę: kepėjas vos vertėsi, pardavinėdamas didžiulius rupius ragaišius, tinkamus nebent durims priremti. Bet sykį, kai jau buvo iki kaklo įklimpęs į skolas, ėmė virti saldžią braškių uogienę ir pardavinėti stiklainiuose. Krautuvėlė atgijo ir taip išgarsėjo, kad apie ją net rašoma brošiūrose miesto lankytojams.

Bėda, kad Silui dažnai rodosi, jog rado tą ypatingą, unikalų eksponatą, bet kai baigia prie jo dirbti, ima persekioti abejonės ir panūsta ko nors daugiau. Patologai ir kolekcininkai, kuriais žavisi, pavyzdžiui, Džonas Hanteris* ir Astlis Kuperis**, niekad

* John Hunter (1728–1793) – škotų chirurgas, vienas iškiliausių to meto mokslininkų (čia ir toliau – vert. past.).

** Astley Cooper (1768–1841) – pasižymėjęs britų chirurgas ir anatomas.

nestokoja įvairiausių egzempliorių. Silas ne kartą slapčia klausėsi medikų pokalbių, perbalęs iš pavydo kiurksodavo knaipėse priešais Londono universiteto koledžą ir gaudydavo kiekvieną žodį apie to ryto skrodimus. Gal ir neturi pažinčių, bet juk tikrai, *tikrai* vieną dieną Albis atneš ką nors – jam ėmė drebėti rankos – *nepaprasta*. Tada jo vardas bus išgraviruotas virš muziejaus durų ir visas darbas, visas triūsas bus įvertintas. Įsivaizduoja, kaip lips akmeniniais laiptais su geriausia vaikystės drauge Fele ir stabtelės išvydę marmure išraižytą vardą „Silas Rydas“. Ji, vos susiturėdama, paglostys jam nugarą. Jis pasakys, kad visa tai sukūrė tik dėl jos.

Bet tai ne Albis: visą dieną kam nors beldžiant ar skambinant Silas vis labiau nusivilia. Viena tarnaitė ateina perduoti šeimininkės užsakymo: ponias norinti prie skrybėlės prisitvirtinti kolibrio iškamšą. Kažkoks berniukas aksominiu švarkeliu visą amžinybę dairosi po krautuvę ir galų gale išsirenka segę su drugeliu, kurią parduodamas Silas iš paniekos net nusipurto. Pats Silas beveik nekrusteli, tik įsideda uždirbtas monetas į šuns odos kapšą. Tarp pirkėjų apsilankymų jis tylomis braukia nykščiu vieną vienintelį sakinį žurnale *The Lancet**. „Aug-lys per-skiria laiva-a-kau-lį...“ Durų skambutis ir beldimas muša jo gyvenimo ritmą. Virš galvos – palėpės miegamasis, apačioje – tamsus rūsys.

Kaip pikta, galvoja Silas, dairydamasis po savo skurdžių krautuvėlę, kad kaip tik už pačius nuobodžiausius eksponatus užsidirba nuomai. Su prastu liaudies skoniu nepasiginčysi. Dauguma jo klientų nė nepastebi tikrųjų lobių – šimtametės liūto kaukolės, vėduoklės iš banginio plaučių audinio, beždžionės iškamšos po stikliniu gaubtu – ir eina tiesiai prie drugių spintelės krautuvės gilumoje. Ten pridėta skaisčiai raudonų drugelių sparnų, Silo suspaustų tarp dviejų stikliukų: vienus galima pasikabinti ant kaklo kaip papuošalus, kitus – eksponuoti. Kvaili niekučiai, kuriuos pirkėjai ir patys galėtų pasidirdinti, jei tik turėtų fantazijos,

* *The Lancet* – vienas pirmųjų pasaulyje medicininių žurnalų.

galvoja Silas. Įdomiuosius eksponatus perka vien dailininkai ir vaistininkai.

Staiga, laikrodžiui išmušus vienuolika, jis išgirsta švelniai bel-
džiant, tyliai skimbčiojant durų varpelį rūsyje.

Nuskuba prie durų. Vėl bus koks vaikišcias su dviem pensais kišenėje, o jei ateis Albis, tai atsineš niekam tikusį šikšnosparnį ar nusususį šunpalaikį, iš kurio išeitų tik sriuba, bet Silui vis tiek suspurda širdis.

– Ak, Albi, – atidarydamas duris Silas pasisveikina kaip įma-
nydamas ramesniu balsu. Į rūšį bematant įsirango rūkas nuo Temzės.

Dešimtmetis berniukas nusišypso. („Dešimt, tiksliai žinau, pone, mat gimiau tą dieną, kai karalienė ištekJėjo už Alberto.“) Vienui vienas geltonas dantis styro iš viršutinių dantenų, nelygi-
nant kartuvių stulpas.

– Atnešiau jums šaunų padarą, – sako Albis.

Silas apsižvalgo po skersgatvį, kuriame aptriušę namai kiūto kaip girtuokliai, vienas už kitą labiau sulinkę.

– Klok, vaiki, – Silas įžnybia berniukui į smakrą, taip parody-
damas, kad yra viršesnis. – Ką atvilikai? Megalozauro priekinę
koją? O gal undinės galvą?

– Šiuo metų laiku Regento kanale undinėms šaltoka, pone. Bet
tas kitas – megalo-kažkoks-ten – sakė, galėsit pasiimti jo kelį, kai
anas nustips.

– Koks dosnus.

Berniukas nusišnirpščia į rankovę.

– Atnešiau jums tikrą brangakmenį, su kuriuo nesiskirsiu už
mažiau kaip du šilingus. Bet iškart perspėju, jis ne raudonplaukis,
kaip mėgstate.

Berniukas imasi atmazgyti virve suraišiotą maišą. Silas akimis
seka jo pirštus. Iš maišo plūsteli padvisęs, saldus kvapas ir Silas
kilsteli ranką prie nosies. Jis negali pakęsti gaišenos smarvės, par-
duotuvėje švaru kaip vaistinėje, bet kiekvieną dieną tenka kovoti

su suodžiais, kailio dulkėmis ir *dvoku*. Kyla ranka atsukti miniatūrinį stiklo buteliuką su levandų aliejumi, kurį laiko liemenės kišenėje, ir pasitepti viršutinę lūpą, bet nenori nukreipti berniuko dėmesio – Albis ir taip išsiblaškęs kaip kirstukas.

Berniukas grumiasi su krepšiu, apsimesdamas, kad ten tūno gyvas padaras, ir pamerkia Silui akį.

Vyras prisiverčia šyptelėti, bet grimasa atrodo tuščia. Negali pakęsti, kai šitas vaikata vaikėzas jį erzina. Tokiais atvejais užsi-sklendžia ir prisimena, kaip pats būdamas panašaus amžiaus bėgiodavo po puodžiaus kiemą nešinas stirtomis drėgno porceliano, o rankas sopėdavo nuo motinos smūgių. Tada susimąsto, ar iš tikro pavyko pabėgti nuo to gyvenimo, jei net dabar šitas viena-dantis velniūkštis akimirksniu gali jį ten sugrąžinti.

Tačiau Silas nieko nesako. Dedasi žiovaujans, bet vis tiek akies krašteliu dėbso į krepšį. Matyti, kad susidomėjęs, nes nemirksi.

Albis išsišiepia ir atidengęs maišą parodo du negyvus šunytis.

Bent jau iš pradžių Silui atrodo, kad jie du, bet apčiupinėjęs galūnes įsitikina, kad yra tik viena ketera. Vienas kaklas. Viena galva. Segmentuota kaukolė.

Silas aikteli ir nusišypso. Perbraukia viršugalvį patikrinti, ar čia ne apgavystė. Nenustebtų, jei Albis būtų dėl kelių pensų adata ir siūlu susiuvęs du šunėkus. Pakelia šuniukus ir lempos šviesoje apžiūri, pamaigo stuburą ir iš jo išaugusias aštuonias kojas.

– Čia jau geriau, – atsidūsta jis. – Ak, taip.

– Du šilingai, – atšauna Albis. – Ne mažiau.

Silas nusijuokia ir išsitraukia kapšą.

– Duosiu šilingą ir viskas. Dar leisiu užėti, pasidairyti po krautuvę.

Albis papurto galvą, žengia atgal į skersgatvį ir apsidairo. Akimirką veide tarytum šmėkšteli baimė, bet išnyksta, kai Silas įspraudžia jam į delną monetą. Vaikis pasipiktinęs atsikrenkščia ir nusišpjauna ant grindinio.

– Nususęs šilingas? Norit, kad badu nusigaluočiau?

Bet Silas uždaro duris ir nepaiso tuoj pratrūkusio nuožmaus beldimo.

Atsiremia į spintelę. Pažiūri, ar šuniukai vis dar čia, – spaudžia juos glėby kaip vaikas lėlę. Aštuonios kailiniuotos kojytės, švelnios kaip kurmiuko, kabaruoja ore. Atrodo, šuniukai neišgyveno nė pirmojo savo atodūsio.

Pagaliau. Štai ir jo braškių uogienė.